

Elhull a virág eliramlik az élet, írja Petőfi. Csak, ami nincs, annak van bokra, csak, ami lesz, az a virág, **ami van, széthull darabokra**, írja már kicsit filozofikus szomorúsággal József Attila. Amikor megáll a tudomány, akkor jön a költészet, mert költészet azt is ki tudja fejezni, amit a tudomány soha. Petőfi és József Attila minden tudománynál pontosabban és mélyebben értetik meg azt a „valamit”, amit az elméleti fizika tudománya a termodinamika második tételeként ír le, az **anyagi világ rendjéről rendezetlenségéről, vagyis az entrópiáról**. A tétel lényege, hogy a „magára hagyott” létezés egyre rendezetlenebbé válik, minden anyagi struktúra idővel szétesik, **széthull darabokra**. Az ember a világról gondolkodván, valójában mindig azt kérdezi, hogy miért van ez így, illetve, hogy vajon miként lehetne mindezt visszafordítani, ha és amennyiben ez egyáltalán értelmezhető. És mivel az elmúlás, az öregedés és halál is az entrópia egy sajátos megnyilvánulása, így tehát a lehető legközvetlenebbül érinti mindez mindnyájunk sorsát is. Ebben az írásban azonban ennek az egyetemes problémának egy kicsit speciálisabb, bár szintén mindennapos megjelenési formájával, az emberi gazdálkodással összefüggő mozzanatairól szeretnék egy töprengéssort ajánlani a Tisztelt Olvasó megértő kegyeibe. De még mielőtt ebbe belekezdenék, előre kell bocsátanom néhány dolgot. Az egyik, hogy fizikai értelemben az élet valójában nem más, mint egy sajátos, igen magas rendezettségű anyagi struktúra (egy élőlény) állandó és igen bonyolult komplex kísérlet-sorozata arra, hogy önmaga rendezettségét megőrizze, sőt, ha ez egyáltalán értelmezhető, még fokozza, gyarapítsa is. A dolgok legmélyebb természetéből adódóan ezt csak úgy teheti, hogy a környezetében lévő más struktúrák rendezettségét felbontja, és az ő rendezetlenné tételükön keresztül, annak árán tartja fenn, és/vagy növeli a saját rendezettségét. Amikor táplálkozunk, növényi és állati szervezetek rendezettségét bontjuk meg, ez többnyire azzal jár együtt, hogy kioltjuk az életüket, és az ebből nyert energia segít minket a saját magasan szervezett rendezettségünk, életünk, fenntartásában. Amíg az ember nevű főemlős a földi élet rendszerének egyik elemeként létezett, belehelyezkedvén az élet többszörösen összetett igen bonyolult, finom egyensúlyokra épülő komplexumába, mindezt az **arány és erény, vagyis a szakrális létharmónia** szabályai szerint tette. Ez azt jelentette, hogy csak annyira, és csak olyan módon bontotta meg más élőlények rendezettségét, amennyire az múlhatatlanul szükséges volt a saját rendezettsége fenntartása érdekében, és engesztelő rítusokkal próbálta mindezért megbocsátásra bírni a természet szellemi erőit. Ennek megértéséhez ismét a költészethez, és ismét József Attilához kell fordulnunk. Azt írja: „Ehess, ihass, ölelhess, alhass, a mindenséggel mérd magad!”. Tehát nem csupán a saját egyedi, empirikus, rövid életünk fenntartása a feladatunk, hanem az egész emberi létezés, az örökké valóságba való méltó beillesztettségünk, vagyis az egyetemes öröklét fenntartása is. Ezt az ősi görög kultúra a Kronosz és Kairosz kettősségével írta le, vagyis a kétféle idő harmóniájaként, ahol a Kronosz az egyedi élet, a Kairosz viszont az egyetemes öröklét idejét méri. Kizárólag az entrópia fizikai összefüggései felől megítélve egy élőlény, és mint ilyen, az ember is, élete során csak annyit tesz, hogy szétbont magas rendezettségű struktúrákat, és sokkal rendezetlenebb salakanyagokat, bomlástermékeket ürít környezetébe. Ez így nem hangzik túlságosan felemelően, de mindjárt más a helyzet, ha nem

csak a fizika, hanem a metafizika vizsgálódási szempontjait is bekapcsoljuk töprengésünkbe. Ennek a létlejtőn való szomorú vegetatív lefelé bandukolásnak ugyanis van egy, az anyagi világ, a fizika logikájával nem értékelhető, nem értelmezhető eredménye, mondhatni „terméke” is, és ez maga az élet. Az élet, és az ember esetében a lélekkel teli élet misztériuma. A fizika szemszögéből a gazdálkodó ember valójában nem tesz mást, mint, hogy a magas rendezettségű (alacsony entrópiájú) anyagi struktúrákat elpusztítja, elfogyasztja (legyen az lazac, kaviár, csokoládé, vagy benzin és földgáz) és salakanyagot, hulladékot „készít” belőle. De közben valami „más” is történik, pontosabban, valami másnak is kellene történnie, noha mondandóm egyik legfőbb eleme éppen az, hogy mostanában az ember valóban egy olyan szellemi kiüresedésként is leírható létlejtőn süllyed lefelé, amelynek során léte egyre kevésbé jelent többet, mint az egyre hisztérikusabb hulladékgyártást. Tehát minden élő szervezet csak arra törekszik, hogy saját entrópiáját állandó szinten tartsa. Mindezt csak úgy érheti el, hogy alacsony entrópiát szív el környezetéből, hogy kompenzálja entrópiája növekedését, aminek, mint minden anyagi struktúra, folyamatosan ki van téve. Ám az egész rendszer - a szervezet és a környezete - entrópiájának kikerülhetetlenül növekednie kell. Tulajdonképpen a rendszer, esetünkben a Föld bioszférája, entrópiájának gyorsabban kell növekednie, ha élet van jelen, mint ha nincs. Gyakorlatilag minden élőszervezet az entrópia azon formáiból él, amelyek közvetlenül a környezetében föllelhetők, amelyeket természet adta formában, készen talál meg. Az ember nevű élőlény azonban kivétel. Míg ugyanis minden más élőlény csak esetenként használ eszközöket fizikai szükségletei kielégítése érdekében, az ember nemcsak rendszeresen használja ezeket az eszközöket, de tudatosan fejleszti is őket, sőt a XVIII. században létrehozta az „eszközkészítő eszközt”, a gépet. És ezzel kezdetét veszi az, az öngerjesztő folyamat, amelynek lényege, hogy az ember planetáris csúcsragadozóvá válik, egyre hatékonyabban képes minden más élőlény rendezettségét csökkentve saját rendezettségét növelni. Az így beinduló techno-evolúció eddig értelmezhetetlenül hatalmas dimenziójú beavatkozás a földi élet entrópiikus folyamataiba. A liberális közgazdászok szeretik azt mondogatni, hogy „nincs ingyen ebéd”. Pedig a tőketulajdonosoknak nagyon is van. Az entrópia szempontjából ugyanis bármilyen biológiai vagy gazdasági vállalkozás költsége mindig nagyobb, mint a létrehozott termék értéke. Az entrópia fogalmai szerint tehát bármilyen ilyesfajta tevékenység szükségszerűen deficitet eredményez. Csakhogy ezt a deficitet a munkaerő-tulajdonosokkal fizettetik meg. A korábban (tisztán fizikai szemszögből) tett kijelentés, hogy a gazdasági folyamat az értékes természeti erőforrásokat (alacsony entrópia) csak átalakítja hulladékká (magas entrópia), így teljesen igazolva van. Ám az a rejtély, hogy egy ilyen folyamatnak miért kell folytatódnia, továbbra is jelen van, és rejtély is marad mindaddig, amíg nem látjuk be azt, hogy a gazdasági folyamat igazi végterméke nem a hulladékok anyagi folyama, hanem egy nem anyagi jellegű áramlás: az élet élvezete. Ha nem ismerjük föl ennek az áramlásnak a létezését, akkor nem a gazdasági világban vagyunk. Ezen kívül akkor sincs teljes képünk a gazdasági folyamatról, ha figyelmen kívül hagyjuk azt, hogy ez az áramlás - amelynek entrópiikus érzésként az élet minden szintjét jellemeznie kell - csak addig létezik, amíg folyamatosan táplálni tudja magát az alacsony környezeti entrópiával. S ha egy lépéssel tovább megyünk, fölfedezzük, hogy minden gazdasági értékkel bíró tárgy - legyen az a fáról frissen szedett gyümölcs vagy egy ruhadarab vagy bútor stb. - jól rendezett struktúrával, és így alacsony entrópiával. Számos tanulságot kell ebből az elemzésből levonni. Az első az, hogy az ember gazdasági igyekezetének középpontjában az alacsony környezeti

entrópia áll. Másodszor, az alacsony környezeti entrópia más értelemben szűkös, mint a ricardói föld. A ricardói föld és a szénkészletek egyaránt korlátozott mennyiségben állnak rendelkezésre. A különbség köztük az, hogy egy darab szén csak egyszer lehet használni. S tulajdonképpen az entrópia törvénye az oka annak, hogy minden motor (még a biológiai szervezet is) végül elkopik, és ki kell cserélni *újra*, ami az alacsony környezeti entrópia újabb megcsapolását jelenti. A természeti erőforrások ember általi folyamatos használata olyan tevékenység, amely történelmet formál. Ez a legfontosabb hosszú távú eleme az emberiség sorsának. Az anyag és az energia entrópiás silányulásának visszafordíthatatlansága miatt történt például, hogy az ázsiai sztyeppék lakói, akiknek a gazdasága a birkatenyésztésen alapult, megkezdték "nagy népvándorlásukat" az egész európai kontinensen át az első évezred kezdetén. Ugyanez a tényező - a természeti erőforrásokra nehezedő nyomás - kétségtelenül szerepet játszott más népvándorlásokban is, beleértve az Európából az Újvilágba tartót. A Hold elérésére tett fantasztikus erőfeszítések is tükrözhetnek valami homályosan érzett reményt, hogy újabb alacsony entrópiájú forrásokhoz férhetünk hozzá. Szintén az alacsony környezeti entrópia rendkívüli szűkösége miatt van, hogy a történelem hajnala óta az ember folyamatosan törekedett az alacsony entrópia hatékonyabb kinyerésére alkalmas módszerek föltalálására. Az ember legtöbb (bár nem minden) találmányában határozottan látni lehet az alacsony entrópia egyre jobb kihasználását. A közgazdasági gondolkodást mindig befolyásolták az adott kor aktuális gazdasági kérdései, valamint - némi lemaradással - tükrözte a természettudományos elképzelések trendjét is. Szembetűnő példája ennek az összefüggésnek az, hogy amikor a közgazdászok elkezdtek figyelmen kívül hagyni a természetet a gazdasági folyamat bemutatásában, ez az egész tudományos világ beállítottságában bekövetkezett fordulóponthoz tükrözött. Az ipari forradalom példátlan eredményei annyira elkápráztattak mindenkit azzal, hogy az ember mire képes gépek segítségével, hogy az általános érdeklődés a gyárra korlátozódott. Az új technikai lehetőségek kiváltotta látványos tudományos felfedezésekben földindulásszerű előrelépés következett be, ami erősítette a technológia hatalma iránti általános bámulatot. Ennek következménye lett az is, hogy az írástudók túlértékelték és így felülértékelve tálták a nagyközönségnek a tudomány teljesítményeit. Természetesen egy ilyen piedesztálról még csak elképzelni sem lehetett, hogy bármilyen igazi akadály alapvető eleme lenne az emberi állapotnak. Miközben a természettudományok azt prédikálják, hogy a tudomány minden emberi korlátot le tud küzdeni, a közgazdászok pedig nyomukba lépnek azzal, hogy nem hozzák kapcsolatba a gazdasági folyamat elemzését az ember anyagi környezetének korlátaival, nem csoda, hogy senki sem veszi észre: nem tudunk "jobb és nagyobb" hűtőgépeket, gépkocsikat vagy repülőgépeket előállítani anélkül, hogy "jobb és nagyobb" hulladékot állítanánk elő. Így amikor mindenkit (a "jobb és nagyobb" ipari termeléssel rendelkező országokban) szó szerint arcul csapott a környezetszennyezés, a tudósok, csakúgy mint a közgazdászok, meg voltak lepődve. Ám még most is úgy tűnik, senki sem látja, mindennek az oka az, hogy nem sikerült elismernünk a gazdasági folyamat entrópiás természetét. Meggyőző bizonyíték minderre, hogy a különböző környezetvédelmi szaktekintélyek most egyrészt a hulladékot nem termelő gépek és vegyi folyamatok gondolatát, másrészt a hulladék folyamatos újrahasznosítása általi megváltást próbálják eladni nekünk. Tagadhatatlan, elvben legalábbis, hogy még a tengerek homokjában szétszóródott aranyat is újrahasznosíthatjuk ugyanúgy, ahogy a forró vizet is újrahasznosíthatjuk a korábbi példában. Ám mindkét esetben sokkal nagyobb, újabb adag

alacsony entrópiát kell alkalmaznunk, mint az újrahasznosított dolog entrópiájában bekövetkezett csökkenés. Nincs ingyenes újrahasznosítás, ugyanúgy, ahogy nem létezik hulladékmentes ipar sem. A bolygó, amelyhez az emberi faj kötve van, ha úgy tetszik, a szabad energia kozmikus tárházában lebeg, és ez az energia akár végtelen is lehet. Ám az előző részben említett okok miatt az ember nem férhet hozzá mindehhez a fantasztikus mennyiséghez, sem a szabad energia minden lehetséges formájához. Az ember például nem képes közvetlenül megcsapolni a Napot hatalmas termonukleáris energiájáért. A legnagyobb akadály az (ami a "hidrogénbomba" ipari felhasználására is érvényes), hogy nincs olyan anyag, amelyből készült tároló képes lenne ellenállni a heves termonukleáris reakciók hőmérsékletének. Ilyen reakciók csak a világűrben játszódhatnak le. A szabad energia, amihez az ember hozzáférhet, két különböző forrásból származik. Az első forrás egy *állomány*, a Föld gyomrában található ásványraktárak szabad energia állománya. A másik forrás egy *áramlás*, a Föld által fölfogott napsugárzás áramlása. Néhány különbséget határozottan hangsúlyozni kell e két forrás között. Az ember majdnem teljes uralommal rendelkezik a földi hozomány felett: elképzelhető, hogy akár egyetlen év alatt az egészet felhasználhatnánk. De, minden gyakorlati megfontolás szerint, az embernek semmilyen hatalma nincs a napsugárzás folyama fölött. S a jövő napsugárzását sem tudja *most* felhasználni. A két forrás közötti másik különbség jellegzetes szerepeikhez kapcsolódik. Csak a földi forrás lát el minket azokkal az alacsony entrópiájú anyagokkal, amelyekből a legfontosabb eszközeinket előállítjuk. Ugyanakkor a napsugárzás az elsődleges forrása minden életnek a Földön, ami a klorofill általi fotoszintézissel kezdődik. Végül a földi állomány csupán jelentéktelen forrás a Napéval összevetve. Minden valószínűség szerint a Nap aktív élete - ami alatt a Föld jelentős intenzitású napenergia áramlásban fog részesülni - újabb ötmilliárd évig fog tartani. Ám bármennyire nehéz is elhinni, az egész földi állomány csak néhány napnyi napfényt lenne képes nyújtani. Mindez új megvilágításba helyezi a népesedési problémát, ami annyira aktuális manapság. Egyes tudósok aggódnak amiatt, hogy a világ népessége i. sz. 2000-re eléri a hétmilliárdot - az Egyesült Nemzetek Szövetsége demográfusai által megjósolt szintet. A másik nézőpontot képviselők, mint Colin *Clark*, azt állítják, hogy az erőforrások megfelelő adminisztrációjával a Föld akár negyvenötmilliárd embert is képes táplálni. Úgy tűnik, egyetlen népességszakértő sem tette föl az emberiség jövője szempontjából sokkal életbevágóbb kérdést: milyen sokáig lehet adott nagyságú világnépességet - legyen az egymilliárd vagy negyvenötmilliárd - fenntartani? Csak ha ezt a kérdést tesszük föl, vehetjük észre, hogy milyen bonyolult a népesedési probléma. Még az optimális népesség analitikus koncepciója is, amire számos népesedéssel kapcsolatos tanulmányt alapoztak, gyakorlati megvalósításra alkalmatlan fikcióként jelenik így meg. Ebből a szempontból árulkodó történet az ember entrópiával folytatott küzdelme az elmúlt kétszáz évben. Egyrészt a tudomány látványos haladásának köszönhetően a gazdasági fejlődés egy majdnem csodálatos szintet ért el. Másrészt ez a fejlődés arra kényszerítette az embert, hogy a Föld forrásainak megcsapolását elképesztő mértékben növelje (például már láthatunk part menti olajfúrást). Ezen kívül fenntartott egy olyan népességnövekedést, amely kiélezettebbé tette az élelemért folyó küzdelmet, és egyes területeken kritikus szintre fokozta ezt a nyomást. Az egyöntetűen javasolt megoldás a mezőgazdálkodás növekvő mechanizálása. Ám nézzük csak meg, mit jelent ez a megoldás az entrópiában kifejezve.

Először is, a földművelő hagyományos társának - az igavonó állatnak - a kiküszöbölésével a mezőgazdálkodás gépesítése lehetővé teszi a teljes földterület átállítását élelemtermelésre (és takarmány termesztésre kizárólag a hús iránti szükséglet mértékében). A végső és legfontosabb eredmény azonban az elmozdulás az alacsony entrópia bevitelében a Naptól a földi források felé. Az ökör vagy a vízi bivaly - amelyek mechanikai erejüket a klorofill általi fotoszintézis során megkötött napsugárzásból nyerik - helyére a traktor kerül, amit pedig a földi alacsony entrópia segítségével állítanak elő és üzemeltetnek. S ugyanez vonatkozik a trágyáról a műtrágyára való áttérésre. A végeredmény, a mezőgazdálkodás mechanikussá tétele, egy olyan megoldás, amely, bár elkerülhetetlen a jelen patthelyzetben, hosszú távon gazdaságtalan. Az ember biológiai létezése a jövőben a két alacsony entrópia forrás közül egyre inkább a szűkösebbiktől válik függővé. Annak is fennáll a veszélye, hogy a mechanizált mezőgazdaság zsákutcába vezeti az emberi fajt amiatt, hogy a mezőgazdálkodás másik formájában részt vevő fajok egy részét kihalásra ítéli. Tulajdonképpen az alacsony entrópia földi állománya gazdaságos használatának problémája nem korlátozódik csupán a mezőgazdálkodás mechanikussá tételére: ez a fő probléma az emberi faj jövőjére nézve. Azért, hogy belássuk ezt, jelölje S a jelenlegi földi alacsony entrópia állományt, és r az ebből évente átlagosan elfogyasztott mennyiséget. Ha elvonatkoztatunk (ahogy itt nyugodtan meg is tehetjük) az S lassú degradációjától, az évek számának *elméleti* maximuma az állomány teljes kimerítéséig S/r . Ez egyben azon évek száma is, ami alatt az emberiség evolúciójának *ipari* szakasza kényszerű véget ér. Tekintve a fantasztikus aránytalanságot S és az évenként a földet érő napenergia folyama között, vitán felül áll, hogy még S nagyon takarékos használatával is az ember evolúciójának ipari szakasza sokkal hamarabb véget fog érni, minthogy a Nap sugarai kihunynának. Azt, hogy mi fog akkor történni (ha nem okozza az emberi faj kipusztulását még korábban valamilyen teljesen ellenálló kórokozó vagy valamilyen alattomos vegyszer), nehéz megmondani. Az ember élhetne tovább visszatérve a bogyszedő faj szintjére - ahogy egykoron volt. De annak fényében, amit az evolúcióról tudunk, egy ilyen evolúciós visszafordulás nem tűnik túl valószínűnek. Akárhogy is lesz, tény, hogy minél magasabb fokú a gazdasági fejlődés, annál nagyobbak kell lennie az éves r kimerítésnek, és ez által annál rövidebb lesz az emberi faj várható élettartama. A végkimenetel világos. Minden alkalommal, amikor gyártunk egy Cadillacet, visszavonhatatlanul elpusztítunk egy adag alacsony entrópiát, amit egyébként eke vagy lapát előállítására is lehetne használni. Más szavakkal, minden alkalommal, amikor előállítunk egy Cadillacet, a jövőbeli emberi életek számának csökkentése árán tesszük. Az ipari bőséget nyújtó gazdasági fejlődés áldás lehet számunkra, akik most élünk, és azok számára, akik még élvezhetik a közeljövőben, de határozottan az emberi fajnak, mint egésznek az érdeke ellen való, amennyiben érdeke az, hogy olyan hosszú élete legyen, amilyen csak összeegyeztethető az alacsony entrópia hozományaival. A gazdasági fejlődés ezen ellentmondásában jelenik meg az az ár, amelyet az embernek meg kell fizetni azért az egyedi kiváltságért, hogy képes meghaladni biológiai korlátait az életért folytatott küzdelemben. A gazdasági fejlődés versenye, ami a modern civilizáció ismertetőjegye, nem hagy kétséget az ember rövidlátósága felől. Csupán biológiai természete (az örökölt ösztön) miatt van, hogy az ember csak közvetlen leszármazottai egy részének a sorsával törődik, általában a dédunokáig bezárólag. Nincs abban sem cinizmus, sem pesszimizmus, ha úgy hisszük, még ha tudatosulna is az emberi fajban az entrópia problémája, az emberiség nem lesz hajlandó feladni a jelen luxusait azért, hogy könnyítsen azoknak az életén, akik tízezer vagy akár csak ezer év múlva fognak élni. Ahogy egyszer az ember már kiterjesztette biológiai képességeit az ipari eszközök által, ipso facto nemcsak függővé vált egy igen szűkös életadó forrástól, hanem egyben függővé vált az ipari luxustól. Olyan ez, mintha az emberi faj arra lenne rendeltetve, hogy rövid, de izgalmas életet éljen. Legyen a kevésbé nagyra törő fajoknak hosszú, de eseménytelen létezésük.

Az olyan kérdések, mint amilyenekkel ebben az írásban foglalkoztunk, a hosszú távon ható erőkkel kapcsolatosak. Mivel ezek az erők rendkívül lassan hatnak, hajlamosak vagyunk figyelmen kívül hagyni létezésüket, vagy ha fölismerjük őket, lekicsinyelni jelentőségüket. Az ember természete olyan, hogy mindig az érdekli, mi fog történni holnap, és nem az, hogy mi lesz ezer év múlva. A lassan ható erők azonban általában végzetszerűek. A legtöbb ember nem hirtelen hal meg - tüdőgyulladásban vagy autóbalesetben -, hanem a lassan ható erők következtében, amelyek az öregedést okozzák. Ahogy egy jainista filozófus megjegyezte, az ember a születése pillanatában kezd el meghalni. A lényeg az, hogy egyáltalán nem lenne merészebb vállalkozás az ember gazdaságának távoli jövőjéről néhány gondolatot megkockáztatni, mint nagy vonalakban előre jelezni egy újszülött gyermek életét. Ilyen gondolat lenne az, hogy az ipari fejlődés modern láza által létrehozott, az ásványi erőforrások állományára nehezedő megnövekedett nyomás, a környezetszennyezés veszélytelenebbé tételének növekvő problémájával együtt (ami további igényeket támaszt ugyanarra az állományra nézve), az ember figyelmét szükségszerűen olyan módszerek felé fogja fordítani, amelyek segítségével nagyobb hasznát lehet venni a napsugárzásnak, a nagyobb bőségben rendelkezésre álló szabad energia forrásának. Egyes tudósok ma büszkén állítják, hogy elérkeztünk az élelemmel kapcsolatos problémák végleges fölszámolásának küszöbére azért, hogy az ásványi olajat ipari léptékben leszünk képesek ehető fehérjévé alakítani a közeljövőben. Ez azonban képtelen gondolat az entrópia problémájáról szóló ismereteink fényében. A probléma logikája inkább azt az előrejelzést igazolja, hogy a szükség nyomása alatt az ember végül a fordítottjához, a zöltségek gázolajjá alakításához fog fordulni (ha ugyan még bármi hasznát fogja látni ennek). Majdnem biztosak lehetünk abban is, hogy ugyanezen nyomás alatt föl fog fedezni olyan eljárásokat, amelyek révén a napsugárzást, a motort közvetlenül hajtó erővé alakíthatja. Egészen biztos, hogy egy ilyen felfedezés fogja a legnagyobb áttörést jelenteni az ember entrópia problémájára nézve, mert a hatalma alá fogja helyezni az életben maradás sokkal bőségebb forrását is. Az újrafelhasználás és a szennyezések fölszámolása még akkor is alacsony entrópiát emésztene föl, de nem bolygónk sebesen kimeríthető állományából.

Összefoglalva mindezt, az előttünk álló módfelett kalandos évtizedek során az emberiség számára a legfontosabb feladat az lesz, hogy végre tudomásul vegye, csak a szakrális egyensúly helyre állítása jelenthet kiutat abból a végzetes zsákutcából, amit a nyugatias modernitás létértelmezési logikája és az erre épülő létberendezkedési gyakorlata jelent.